

Lausuntopyyntö kuntien peruspalvelujen valtionosuuden 75 miljoonan euron vähennyksen kohdistamisesta / Ruoveden kunnan lausunto

Kunnanhallitus 11.08.2025 § 173
75/00.04.00/2025

Valtiovarainministeriö pyytää lausuntoja kertaluonteisesti toteutettavasta 75 miljoonan euron säästöstä, joka hallituksen kehysriihessä linjattiin poikkeuksellisesti valtionosuusuudistuksen alla toteutettavaksi vähentämällä noin 2 % kuntien peruspalvelujen valtionosuusrahoituksesta. Tavoitteena on, että vähennys ei valtionosuusuudistuksen alla entisestään kasvata kuntien suhteellisia eroja valtionosuuksien saajina (tasasuuruisena euroa/asukas toteutettavana se vähentäisi kuntien peruspalveluiden valtionosuusrahoitusta kuntakohtaisesti 0,6-40 %). Esitys on valtionosuusuudistuksen alla kertaluonteinen ja koskee vuotta 2026. Pysyvä 75 miljoonan euron säästön toteutustapa ratkaistaan varsinaisen valtionosuusuudistuksen yhteydessä ja se voi poiketa kuntakohtaisesti nyt esitetystä. Nyt lausuttavaksi tuotu ratkaisumalli on julkaistu riihen tiedotteessa huhtikuussa ja myös esityksen luvut on riihen linjausten pohjalta julkaistu esityksen mukaisina kevään kuntatalousohjelmassa.

Tausta

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista sekä valtionosuuteen tehtävistä määräaikaista vähennyksistä ja lisäyksistä säädetään vuosittain muuttamalla kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia (618/2021, jäljempänä valtionosuuslaki). Muistiossa käsiteltävässä esityksessä ehdotetaan säädettäväksi valtionosuuslakiin määräaikainen 32 a §. Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Muistiossa käsiteltävä lakiehdotus tulee olemaan osa syksyllä annettavaa hallituksen esitystä laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta. Esityksessä säädetään muista muutoksista kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen vuonna 2026.

Tavoitteet

Tavoitteena on, ettei vähennys kasvata kuntien välisiä suhteellisia eroja valtionosuuksissa eikä negatiivisia valtionosuuksia ja että lakisääteiset palvelut pystytään turvaamaan.

Ehdotus ja niiden vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan, että kunnalle maksettavasta valtionosuudesta vähennetään vuonna 2026 noin kaksi prosenttia 75 miljoonan euron säästön toteuttamiseksi. Valtionosuuden vähennystä ei kuitenkaan kohdistettaisi niihin kuntiin, joilla peruspalvelujen valtionosuus on negatiivinen. Hallitusohjelman tavoitteena on arvioida mahdollisuutta tehdä valtionosuusjärjestelmään määräaikainen korjaus niin, että minkään kunnan valtionosuuksien maksatus ei ole negatiivinen. Rajausta olisi yhteen sopiva tämän tavoitteen kanssa, sillä yksittäisen kunnan negatiivinen valtionosuus ei kasva.

Ehdotuksessa valtionosuuden vähennys kohdennettaisiin kunnittain maksuun pantujen kunnan peruspalvelujen valtionosuuksien suhteessa. Näin vähennyksen määrä leikkaa kaikilta saman suhteellisen osan, mutta määrä vaihtelee kunnittain euromääräisesti, ollen suurin niissä kunnissa, jotka saavat euromääräisesti eniten valtionosuuksia, ja pienin kunnissa,

jotka saavat vähiten valtionosuutta. Vakiintuneesti vastaavat vähennykset on toteutettu valtionosuusprosenttia alentamalla, jolloin vähennys on jokaisessa kunnassa euromääräisesti asukasta kohden yhtä suuri. Ehdotettavassa mallissa asukaskohtainen säästö vaihtelee noin 50 eurosta (kunnissa, joissa valtionosuus on noin 2 300 euroa asukasta kohti) nollaan eu-roon kunnissa, joissa valtionosuus on negatiivinen.

Yksittäisen kunnan saaman peruspalvelujen valtionosuuden määrään vaikuttavat monet eri tekijät, jotka huomioidaan valtionosuuslain 2 luvun mukaisesti (mm. tarve- ja olosuhdetekijät, palvelujen järjestämistapa, verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus sekä sote-uudistuksen vaikutuksia tasaavat erät). Kunnan saaman valtionosuuden määrän perusteella ei voida päätellä kunnan tosiasiallista taloudellista kantokykyä. Erityisesti ne kunnat, joissa valtionosuus on negatiivinen, hyötyvät nyt ehdotettavasta vähennystavasta, sillä vähennystä ei huomioitaisi niiden valtionosuudessa ollenkaan.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän tarkoituksena on turvata valti-onosuuslaissa määriteltujen peruspalvelujen toteutuminen kaikkialla maassa kohtuullisella verorasituksella. Järjestelmä on korostetusti laskennallinen ja valtionosuuden määräytymisen tulee perustua järjestelmän tunnistamiin laskennallisiin kriteereihin. Laskennallisuus, ennakoitavuus ja läpinäkyvyys ovat keskeisiä peruseriaatteita, jotka turvaavat myös järjestelmän legitimitetin kuntien näkökulmasta. Koska nyt ehdotettava vähennysmalli poikkeaa vakiintuneesta tavasta kohdentaa valtionosuusvähennykset kuntiin asukaskohtaisesti yhtä suurina, on mahdollista, että sen koetaan vähentävän järjestelmän ennakoitavuutta ja legitimi-teettiä erityisesti niissä kunnissa, jotka menettävät valtionosuuksia asukasta koh-den eniten. Toisaalta, jos säästö toteutettaisiin vaihtoehtoisella tavalla laskemalla valtionosuusprosenttia, leikkaisi se suhteellisesti hyvin erisuuruiset osat eri kun-tien valtionosuuksista ja kasvattaisi entisestään kuntien välisiä eroja. Myös kun-nan saaman valtionosuuden kytkeytymistä voimakkaasti sote-uudistukseen on ar-vosteltu, joten vähennyksen kohdistaminen erityisesti niihin kuntiin, joiden valtionosuutta sote-erät nyt korottavat, saattaa tästä näkökulmasta olla perusteltua ja siten myös lisätä vähennyksen hyväksyttävyyttä.

Vakiintuneen käytännön mukaisesti sellaiset vaalikauden aikana tehdyt pysyväksi muuttuneet valtionosuuden lisäykset ja vähennykset, joita ei ole toteutettu valtionosuusprosenttia muuttamalla, otetaan huomioon valtionosuusprosentissa viimeistään vaalikauden viimeisessä talousarviossa. Näin turvataan se, ettei seuraava hallitus joudu ottamaan kantaa edellisen hallituksen tekemiin valtionosuuden pysyviin lisäyksiin tai vähennyksiin. Tästä johtuen ehdotetaan, että kunnalle maksettavasta valtionosuudesta tehtävä kahden prosentin suuruinen vähennys olisi määräaikainen ja voimassa vain vuoden 2026. Vuodesta 2027 alkaen vastaavan suuruinen pysyvä säästö toteutettaisiin erikseen valtionosuu-uudistuksen yhteydessä. Tällöin pysyvän säästön vaikutukset saattaisivat kohdentua kuntiin eri tavoin kuin nyt ehdotettavassa mallissa.

Ruoveden kunnan osalta nyt esitetty kertaluontoinen valtionosuusjärjestelmän säästö on vuonna 2026 yhteensä 57.352 euroa eli 14 euroa / asukas.

Ruoveden kunnan lausunto valtionosuuksien leikkauksista

Ruoveden kunta haluaa tuoda esiin huolensa valtionosuuksien leikkauksesta. Valtionosuuksien leikkauksessa kokonaisuudessaan samalla prosentilla ei huomioida kuntien erilaisia palvelutarpeita,

resursseja sekä kustannustasoja eikä alueellisia erityispiirteitä. Erityisesti pienet kunnat, kuten Ruovesi, ovat vaarassa joutua taloudellisiin haasteisiin.

Valtionosuudet eivät ole kunnille vapaata rahaa, vaan ne kohdistuvat lakisääteisten peruspalveluiden rahoittamiseen. Kunnilla on velvollisuus järjestää palvelut asukkailleen, ja tämä velvollisuus perustuu lainsäädäntöön. Pienissä ja rakenteeltaan pirstoutuneissa kunnissa ei ole mahdollista saavuttaa suurten kaupunkien kaltaisia mittakaavaetuja. Lisäksi pitkät etäisyydet ja hajautunut asutus nostavat palveluiden tuottamisen kustannuksia merkittävästi.

Ruoveden kunnassa on jo tehty menneinä vuosina merkittäviä sopeutustoimia: henkilöstöä on sopeutettu ja palveluita on tehostettu. Samanaikaisesti kunnille asetetut vaatimukset palveluiden tuottamisesta ja raportoinnista valtiolle ovat kasvaneet, mikä on lisännyt kustannus- ja henkilöstöpainetta.

Tuleva sidosryhmä- ja in-house-yhtiöihin liittyvä säätely hankintalainsäädännössä toteutuessaan lisää erityisesti pienten kuntien hallinnollista ja taloudellista kuormitusta. Kunnat joutuvat järjestämään sidosyksiköiltä aiemmin hankkimansa palvelut itse tai ostamaan ne markkinoilta, mikä luo painetta lisätä hankintaosaamista tai henkilöstöä tukipalveluihin. Tämä kehitys kasvattaa peruspalveluiden kokonaiskustannuksia ja vaikeuttaa entisestään kuntien taloudellista sopeutumista erityisesti pienissä kunnissa. Mikäli samanaikaisesti nämä pienet kunnat, kuten Ruovesi, menettävät valtionosuuksia tasasuhteessa suuriin kaupunkeihin, on vaarana, että meneillä sopeutumistoimilla saavutettu talouden tasapaino yhdistettynä laadukkaisiin kuntapalveluihin, on jatkossa vaikea tuottaa.

Vuoden 2025 alussa kunnille siirtyneet työllisyydenhoidon tehtävät on rahoitettu puutteellisesti. Lisäksi kuntien rahoitusvastuu työttömyyden kustannuksista on kasvanut. Nykyinen suhdanne- ja työllisyystilanne aiheuttaa kunnille lisäpaineita.

Kuntien keskimääräinen kunnallisveroprosentti on vuonna 7,54 %. Yleisin kunnallisveroprosentti Manner-Suomessa on 9,4 %, myös Ruovedellä kunnallisvero 2025 on 9,4 %. Täten pienien kuntien mahdollisuus nostaa kunnallisveroaan on rajallinen verrattuna niihin kuntiin, joiden kunnallisvero on lähempänä valtakunnallista keskiarvoa (7,54 %).

Valtionosuuksien leikkaukset johtavat väistämättä verojen kiristymiseen tai palveluiden heikentämiseen. Tämä kehitys on omiaan lisäämään kuntien välistä eriarvoisuutta ja on ristiriidassa alueellisen tasa-arvon tavoitteiden kanssa.

Ruoveden kunta esittää, että ehdotettua väliaikaista valtionosuusliikkauksia ei tule toteuteta. Vaihtoehtoisesti, jos se toteutetaan, niin leikkaukset tulee toteuttaa tavalla, jossa kuntia ei valtion toimesta ajeta ahdinkoon.

Esittelijä	Kunnanjohtaja Toni Leppänen
Päätösehdotus	Kunnanhallitus päättää antaa oheisen lausunnon kuntien peruspalvelujen valtionosuuden 75 miljoonan euron vähennyksen kohdistamisesta.
Päätös	Kunnanhallitus päätti päätösehdotuksen mukaisesti.

Asian käsittelyn jälkeen kokoustauko klo 19.24 - 19.29.